Verdiepingsbijlage Hoofdlijn 4 – Aan de slag met natuurherstel

In deze verdiepende bijlage zijn drie onderwerpen in meer detail toegelicht die om meer toelichting vragen:

1. Ontwerp-Natuurplan Natuurherstelverordening
2. Kabinetsreactie rapport gedecentraliseerde natuurbeleid
3. Procesaanpak Natuurpact 2.0.

1) Ontwerp-Natuurplan Natuurherstelverordening

Nederland werkt al langer aan het herstellen van onze natuur, onder meer via de afspraken van het Natuurpact, Programma Natuur en de koploperprojecten. Het is echter ook duidelijk dat er, in Nederland en in Europa als geheel, meer nodig is om natuur te herstellen en om invulling te geven aan de (inter)nationale en Europese verplichtingen. Aanvullend op de bestaande Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (VHR), is de Natuurherstelverordening (NHV) van kracht. De NHV werkt rechtstreeks door en is bindend.

De NHV vereist dat Nederland uiterlijk op 1 september 2026 een Ontwerp-Natuurplan indient bij de Europese Commissie. Het Natuurplan geeft invulling aan de Nederlandse inzet om te voldoen aan de doelen van de NHV. Als bijlage bij deze brief vindt u het Ontwerp-Natuurplan.
Het definitieve Natuurplan moet uiterlijk 1 september 2027 ingediend worden.

Wat is de Natuurherstelverordening?
De NHV draagt bij aan het herstel en de bescherming van ecosystemen die cruciaal zijn voor onder andere voedselzekerheid, schoon water, schone lucht, natuurlijke weerstand tegen ziekten en plagen en veerkracht bij het opvangen van klimaatverandering. De verordening bouwt voort op bestaande Europese wetgeving, zoals de Vogelrichtlijn, de Habitatrichtlijn, de Kaderrichtlijn water en de Kaderrichtlijn Mariene strategie. Tegelijkertijd introduceert de NHV aanvullende en aangescherpte verplichtingen voor het beschermen en herstellen van ecosystemen. Zo gelden er hersteldoelen, ook buiten Natura 2000-gebieden, en zijn er concrete doelen vastgesteld voor 2030, 2040 en 2050. Waar bestaande richtlijnen zich vooral richtten op specifieke habitats en soorten, legt de NHV de nadruk op het herstel van ecosystemen als geheel, waarvan bijvoorbeeld ook leefgebieden van soorten een integraal onderdeel vormt. De doelen hebben betrekking op een breed scala aan ecosystemen: terrestrische (land-) ecosystemen, kust- en zoetwaterecosystemen, mariene ecosystemen, stedelijke ecosystemen, rivieren en uiterwaarden, landbouwecosystemen en bosecosystemen. Ook zijn er specifieke doelstellingen opgenomen voor bestuivers.

Naast hersteldoelen bevat de verordening aanvullende vereisten voor monitoring en rapportage. Deze gelden zowel voor het opstellen van het Natuurplan als voor de uitvoering en evaluatie op de langere termijn.

Karakter van het Ontwerp-Natuurplan
Het Ontwerp-Natuurplan is de eerste stap richting het definitieve Natuurplan. Het plan is opgesteld op basis van wetenschappelijke kennis en in samenwerking met mededepartementen, medeoverheden, uitvoeringsorganisaties en met input van maatschappelijke stakeholders. Het Rijk stelt het Ontwerp-Natuurplan vast. Het vertaalt de Europese verplichtingen naar de Nederlandse situatie. Het Ontwerp-Natuurplan bevat nog geen definitieve keuzes over aanvullende maatregelen en kent ook nog geen financiële claim. Het brengt per ecosysteem de opgave, de bijdrage van bestaand beleid en de resterende opgave in beeld. Concrete beleidskeuzes over aanvullende maatregelen inclusief financiële onderbouwing volgen in het definitieve Natuurplan. Nederland voegt geen nationale koppen toe: het Natuurplan gaat niet verder dan wat de NHV vereist. Het kabinet kiest wel voor een integrale en samenhangende aanpak, omdat een te smalle focus niet effectief is en op die manier leidt tot juridische risico's voor ondernemers. Zo draagt het toewerken naar een natuurinclusieve samenleving bij aan het duurzaam voldoen aan de VHR/NHV-verplichtingen mét maatschappelijke meerwaarde.

Opgave en inzet op de doelen
Een groot deel van de Nederlandse natuur staat onder druk. Zo verkeren slechts 6 van de 52 in Nederland voorkomende beschermde habitattypen in gunstige staat van instandhouding[1] en is het

[1] Kamerstuk 33576, nr. 472.

aantal wilde bijen, vlinders, zweefvliegen en andere bestuivende insecten in Nederland sterk afgenomen[2]. Dat heeft verschillende oorzaken: versnippering en verlies aan leefgebied, stikstofdepositie, gewasbeschermingsmiddelen, verdroging, druk op water- en bodemkwaliteit, invasieve exoten, bodemberoering, overbevissing en klimaatverandering. Nederland werkt al op verschillende manieren aan natuurherstel. Dit bestaande beleid, waaronder natuurbeheer (Natura 2000/NNN), Programma Natuur, agrarisch natuurbeheer (ANB), het GLB, de Landelijke Bossenstrategie, de Kaderrichtlijn Water, de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) en het Noordzeeakkoord, levert al een belangrijke bijdrage aan de doelen van de NHV. Echter, met het huidige beleid alleen halen we de doelen niet. Aanvullende inzet op natuurherstel is daarom noodzakelijk en urgent.

In het Ontwerp-Natuurplan schetst het kabinet per artikel van de NHV wat de opgave is, hoe het huidige beleid hier al aan bijdraagt en welke mogelijkheden er zijn om de resterende opgave aan te pakken, met de focus op 2030. Hierbij is er in het bijzonder aandacht voor herstel van Natura 2000-gebieden en samenhang met het maatregelenpakket van de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof. In dit Ontwerp-Natuurplan maken we nadrukkelijk nog geen keuzes. Die keuzes willen we zorgvuldig voorbereiden, samen met stakeholders en medeoverheden, die ook verantwoordelijk zijn voor het natuurbeleid. Over die samenwerking maken we nu afspraken. De aanvullende keuzes worden daarnaast bezien in samenhang met onder meer de Ministeriële Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof, het coalitieakkoord, gebiedsontwikkeling en de landbouwtransitie. Concrete beleidskeuzes komen in het definitieve Natuurplan in 2027.

Bij het verder uitwerken van de keuzes werkt het kabinet met doelen die stapsgewijs bijdragen aan het herstel van ecosystemen. Daarbij hanteren we een aantal duidelijke uitgangspunten die richting geven aan hoe Nederland de NHV invult:

1. Kiezen voor focus op inzet op gebieden en maatregelen met de grootste bijdrage aan doelbereik
2. Moeilijke opgaven niet uitstellen, waar mogelijk snel aan de slag op basis van huidige kennis
3. Consistentie tussen wettelijke, bestuurlijke en financiële afspraken
4. Integrale, NHV-brede aanpak voor soorten
5. Versterkte borging van de uitvoering van bestaand en voorgenomen beleid
6. Doorwerking leidende principes Nota Ruimte in de NHV-aanpak
7. Toewerken naar een natuurinclusieve samenleving
8. Samenhangende inzet van Rijk en medeoverheden

Bij de verdere uitwerking wordt gezocht naar slimme combinaties van functies, passend bij de schaarse ruimte in Nederland. Hierbij wordt gekeken naar de samenhang met andere opgaven, zoals klimaatmitigatie en -adaptatie, water- en bodemkwaliteit, toekomstbestendige landbouw, woningbouw, recreatie en economische ontwikkeling.

De focus ligt in dit Ontwerp-Natuurplan op de verplichtingen voor 2030. De verordening verplicht daarnaast tot een eerste doorkijk richting 2040 en 2050, inclusief indicatieve kaarten voor herstel van leefgebieden van soorten en indicatieve hectareopgaven. Deze doorkijk is gebaseerd op bestaande wetenschappelijke inzichten en bevat nog geen nieuwe beleidskeuzes; verdere uitwerking volgt in latere actualisaties van het Natuurplan.

De verordening bevat een aantal uitzonderingsgronden op de verplichting om maatregelen te nemen om verslechtering van bestaande habitattypen en herstelde natuur tegen te gaan. Naast klimaatverandering en acties van derde landen, geldt ook voor projecten van groot openbaar belang een uitzondering op de verplichting om verslechtering tegen te gaan. Projecten van hernieuwbare energie en nationale defensie mogen op grond van de verordening gezien worden als projecten van groot openbaar belang. Op defensieterreinen mag bovendien afgezien worden van het nemen van herstelmaatregelen die niet verenigbaar zijn met de defensiedoeleinden. Deze uitzonderingen worden uitgewerkt in uitvoeringswetgeving. Hierbij staat natuurinclusief werken aan duurzame energieprojecten en natuurherstel op defensieterreinen centraal.

Borging, monitoring en evaluatie
Het Natuurplan wordt juridisch ingebed als verplicht programma onder de Omgevingswet; taken, verantwoordelijkheden, en bevoegdheden worden voor dit traject nader uitgewerkt. Het kabinet werkt daarnaast aan een dekkend monitoringsplan en een doorlopende evaluatie, zodat vooraf en achteraf inzicht ontstaat in de verwachte en gerealiseerde effecten van maatregelen.

[2] Naturalis, Statusrapport Nederlandse Biodiversiteit 2026.

Vervolgproces
Na indiening beoordeelt de Europese Commissie het Ontwerp-Natuurplan in dialoog met Nederland. Hiervoor heeft de Europese Commissie zes maanden de tijd. Naast de beoordeling van de Europese Commissie wordt er een plan-MER opgesteld om de milieueffecten van het Natuurplan in kaart te brengen. Een door een communicatiebureau vormgegeven versie van dit Ontwerp-Natuurplan wordt samen met de plan-MER in het najaar ter inzage gelegd. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) gaat daarnaast een reflectie op het doelbereik uitvoeren. De uitkomsten van het plan-MER, terinzagelegging, lopende onderzoeken, PBL-reflectie en feedback van de Europese Commissie worden betrokken bij het definitieve Natuurplan.
Het definitieve Natuurplan wordt uiterlijk 1 september 2027 ingediend en bevat dan onder andere de concrete maatregelen vanuit de Ministeriële Taskforce, fasering, financiële onderbouwing en verwerking van ontvangen reacties.

2) Kabinetsreactie rapport gedecentraliseerde natuurbeleid
Eerder dit jaar heeft het kabinet uw Kamer geïnformeerd over het door bureau Berenschot opgestelde rapport 'Onderzoek naar natuurtaken en –middelen van provincies' (Kamerstuk 33576, nr. 477). Hierbij volgt de reactie van het kabinet op dit rapport.

Aanleiding en opzet "Onderzoek naar de balans tussen natuurtaken en middelen van provincies"
Met de Voorjaarsnota 2024 is de grondslag voor het Provinciefonds (en het Gemeentefonds) gewijzigd. In dit proces hebben kabinet en IPO geconcludeerd dat onderzoek nodig is naar de vraag of de bekostiging van natuurbeheer (bbp-systematiek) evenredig meebeweegt met de ontwikkeling van de kosten van deze taak. Berenschot heeft opdracht gekregen om dit onderzoek uit te voeren.

Berenschot heeft in het onderzoek allereerst geïnventariseerd om welke taken het gaat bij het gedecentraliseerd natuurbeleid, waarbij de afspraken uit het Natuurpact (2013) centraal staan. Vervolgens heeft Berenschot in deel 1 van het onderzoek een stand van zaken gegeven tot nu toe, waaronder een terugblik op de (indicatieve) uitgaven en ontvangen middelen zich hebben ontwikkeld in de periode 2014-2023. Daarna heeft Berenschot in deel 2 van het onderzoek vooruitgekeken naar de verwachting naar de toekomst toe voor de periode 2024 tot en met 2030, waarbij het naast verwachte ontwikkelingen voor de uitgaven en de verwachte ontwikkelingen van de te ontvangen middelen uit het provinciefonds ook een aantal externe ontwikkelingen heeft meegenomen.

Tenslotte worden handelingsperspectieven geschetst voor het toekomstige beleid. Het rapport sluit af met een tweetal hoofdaanbevelingen:
- Aanbeveling 1: Sluit een Natuurpact 2.0 af, maar kijk breder dan Natuurpact 1.0;
- Aanbeveling 2: Voer een fundamenteel gesprek over de balans tussen taken, middelen en ambities dat leidt tot een nieuw arrangement.

Reactie kabinet op aanbevelingen
Het kabinet herkent de conclusies uit het rapport. Het kabinet ziet dat provincies, terreinbeheerders en andere maatschappelijke partijen sinds 2013 een forse inzet leveren om de doelen uit het Natuurpact te realiseren en dat er sindsdien opgaven bij zijn gekomen. Het kabinet onderschrijft ook de conclusie dat, zeker op termijn, een disbalans dreigt te ontstaan tussen taken en beschikbare middelen. Ook constateert het rapport dat de huidige governance-afspraken in het Natuurpact 2013 niet meer één op één passen bij de opgaven van het natuurbeleid in 2026. Daarom ben ik blij dat dit rapport er nu ligt en ben ik voornemens om samen met de provincies het rapport te benutten bij het vormgeven van het Natuurpact 2.0.

Het kabinet onderschrijft de aanbeveling van Berenschot om in een nieuw Natuurpact concretere afspraken te gaan maken met duidelijke resultaatsverplichtingen, verantwoordelijkheidsverdelingen, doelen en tijdlijnen. Het rapport constateert terecht dat de afspraken die gemaakt zijn in 2013 in het Natuurpact niet meer goed aansluiten bij de huidige en toekomstige beleidscontext. Berenschot stelt voor om een Natuurpact 2.0 af te sluiten, waarin breder wordt gekeken dan Natuurpact 1.0. Het kabinet onderschrijft de aanbeveling om op korte termijn met provincies, en in samenspraak met andere betrokken partijen, nieuwe bestuurlijke afspraken te gaan maken over de inrichting, invulling en financiering van het natuurbeleid in Nederland. Het kabinet heeft de ambitie om het gedecentraliseerde natuurstelsel verder te ontwikkelen en te professionaliseren, met heldere, meetbare en handhaafbare afspraken en natuurdoelen. Dit vraagt ook om verdeling van

verantwoordelijkheden en taken en om een regierol van het Rijk die invulling geeft aan zijn stelselverantwoordelijkheid, zeker ook gezien de brede opgaven ten aanzien landbouw, natuur en stikstof. Het kabinet onderschrijft de aanbeveling van Berenschot om in een nieuw Natuurpact concretere afspraken te gaan maken met duidelijke resultaatsverplichtingen, verantwoordelijkheidsverdelingen, doelen en tijdlijnen. We zullen hier bij de inrichting van het proces expliciet aandacht voor hebben.

Ook de aanbeveling om het Natuurpact 2.0 een bredere reikwijdte te geven dan het huidige Natuurpact, ondersteunt het kabinet. Sinds in 2013 het Natuurpact werd afgesloten, heeft de wereld niet stilgestaan en heeft het natuurbeleid zich dynamisch ontwikkeld. Dan gaat het onder andere om de uitspraak van de Raad van State over de PAS in 2019 en de als vervolg daarop verder ontwikkelde stikstofaanpak. Berenschot signaleert ook dat afspraken onder het Natuurpact niet alle problemen omvatten en dat het zich met name richtte op taken in de natuurgebieden zelf, terwijl de natuur ook onder druk staat door drukfactoren buiten de natuurgebieden, zoals stikstofdepositie, invasieve exoten, verdroging en versnippering, die belemmerend werken voor duurzaam natuurherstel.

Er zijn sinds die tijd diverse aanvullende afspraken met provincies gemaakt, zoals het Programma Natuur, de Bossenstrategie en de diverse maatregelenpakketten op het gebied van de aanpak van stikstof, natuur en landelijk gebied. Daarnaast zijn sinds het Natuurpact de EU-Exotenverordening (2015) en de NHV (2024) van kracht geworden, met nieuwe doelen voor respectievelijk het bestrijden van invasieve exoten en duurzaam natuurherstel. Hiermee is een divers, maar daardoor soms ook een onduidelijk beeld ontstaan met verschillende financieringsbronnen en verschillende sturings- en verantwoordingsafspraken. Het is daardoor, zoals ook gesignaleerd in het rapport, niet altijd even duidelijk wie voor welk deel van de afspraken uit het natuurbeleid op welke wijze verantwoordelijk is. Aandachtspunt bij de afspraken over Natuurpact 2.0. is daarom dat we nieuwe bestuurlijke afspraken zo transparant en concreet mogelijk vormgeven.

Berenschot signaleert ook dat de aard van de Natuurpactafspraken in de praktijk nogal eens leidt tot onduidelijkheid over de precieze bedoeling ervan. De afspraak over de minimaal 80.000 ha extra natuur (ten opzichte van 2011) is de meest concrete afspraak uit het Natuurpact. De meeste andere afspraken zijn tamelijk breed en open geformuleerde ambities, die soms vatbaar zijn gebleken voor verschillende interpretaties. Berenschot concludeert onder meer: 'Uiteindelijk bevat het Natuurpact nauwelijks harde afspraken over het halen van doelen. Ook wordt er geen duiding gegeven over hoe provincies opvolging zouden moeten geven aan hun Natuurpact-taken.' Het rapport concludeert onder meer dat de verantwoordelijkheden voor drukfactoren als stikstof en hydrologische condities niet goed en concreet zijn belegd en hiervoor is ook de hulp van het Rijk nodig.

Nieuw bestuurlijk arrangement
Het kabinet deelt dan ook de conclusie van Berenschot dat er een 'nieuw bestuurlijk arrangement' nodig is. Het kabinet ziet de noodzaak tot nieuwe langjarige afspraken over het natuurbeleid, die enerzijds de bestaande Natuurpactonderdelen omvat en anderzijds voldoende antwoord en richting geeft aan nieuwe opgaven, zoals de NHV. Gelet op de terechte nadruk die ook in het rapport gelegd wordt op het beperken van drukfactoren, zullen afspraken over het Natuurpact één op één aan moeten sluiten bij de bredere aanpak waarmee de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof is belast. Berenschot adviseert om bij de uitwerking van het Natuurpact te kiezen voor een gebiedsgerichte aanpak. Een gebiedsgerichte aanpak is samen met een landelijke aanpak noodzakelijk om de opgaven te adresseren. Over de precieze reikwijdte van een Natuurpact 2.0 zullen we het gesprek verder voeren met de andere rijkspartijen en de medeoverheden.

Nieuwe financiële afspraken
In lijn met de aanbeveling van Berenschot om het Natuurpact 2.0. een brede reikwijdte te geven zal ook de financiering van de afspraken zowel bestaande als nieuwe verplichtingen moeten omvatten. Het kabinet wil daarbij kijken naar zowel de bestaande middelen (waaronder de gedecentraliseerde Natuurpactmiddelen) als naar de financiële impuls vanuit het coalitieakkoord.

Berenschot stelt in zijn rapport terecht dat in het nieuwe arrangement van het Natuurpact 2.0 nadrukkelijk aandacht moet zijn voor de wijze van bekostiging. Deze moet volgens de onderzoekers zodanig worden vormgegeven, dat ze logisch past bij de taak-en verantwoordelijkheidsverdeling, het detailniveau van de te maken nieuwe afspraken en de wijze waarop rapportage en verantwoording worden georganiseerd.

Samen met de provincies en mijn collega's van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Financiën en de provincies zal ik in het Natuurpact 2.0-proces verkennen welke financieringsconstructies hiervoor in aanmerking komen. Daarbij betrekken wij ook het advies van de werkgroep Interbestuurlijke Verhoudingen (2025).[3] Ten slotte adviseert Berenschot om de monitoring van de afspraken in het Natuurpact te verbeteren en de afspraken periodiek te herijken. Het kabinet ondersteunt ook deze aanbeveling. Mede in lijn met het voorgaande punt ten aanzien van de financieringsconstructie zullen we op dit punt samen met provincies en betrokken uitvoeringsorganisaties een voorstel ontwikkelen.

3) Procesaanpak Natuurpact 2.0.
Zoals in de vorige paragraaf is geduid gaat het kabinet gaat samen met provincies en in afstemming met andere medeoverheden, uitvoeringsorganisaties en maatschappelijke partners toewerken naar een Natuurpact 2.0. Dit past in de lijn die in het coalitieakkoord is uitgezet om te komen tot meerjarige, bindende en betrouwbare afspraken met medeoverheden en in samenspraak met uitvoerders vanuit respect voor elkaars verschillende rollen, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. In het coalitieakkoord is afgesproken om het bestaande Natuurpact uit te voeren en nieuwe afspraken te maken voor de periode na 2027. Het kabinet waardeert in dit kader ook het initiatief van medeoverheden en natuurorganisaties voor het opstellen van de Bouwstenen Natuur[4] en Agrarisch natuur-en landschapsbeheer[5] en gaat graag het gesprek aan over de inhoud en de uitwerking hiervan. Natuurpact 2.0 moet een opvolger worden van het Natuurpact uit 2013 (Kamerstuk 33576, nr. 6). De ambitie is om te komen tot nieuwe langjarige afspraken over de inrichting en invulling van het natuurbeleid in Nederland. Het kabinet ziet het hierbij als zijn opdracht om samen met de provincies en in goede samenspraak met natuurbeheerders en andere maatschappelijke partners vorm te geven aan het natuurbeleid voor de komende jaren.

Toewerken naar een Natuurpact 2.0 is een investering in het borgen van een goed functionerend natuurbeleid voor de lange termijn. Investeren in een Natuurpact 2.0 past binnen de integrale aanpak op het gebied van landbouw, natuur en vergunningverlening die in de kern moet leiden tot een verbetering van de natuur in Nederland. Dit vraagt onder meer om effectief natuurbeheer (hierbij zal het kabinet sturen op het verhogen van de vergoedingen voor de terreinbeherende organisaties en het verkrijgen van een heldere verantwoording), het nemen van natuurherstelmaatregelen, waar nodig uitbreiding en betere verbinding van natuurgebieden, meer inzet op agrarisch natuurbeheer en een sterke monitorings- en evaluatiecyclus. Daarnaast vraagt het om verbinding met andere opgaven en beleidsopgaven, onder meer via de Agenda Natuurinclusief, en in combinatie met andere ruimtelijke functies. Randvoorwaarde is hierbij uiteraard een adequate financiering. Hieronder staat een schets van het proces dat het kabinet voor ogen heeft om samen met provincies te komen tot een Natuurpact 2.0.

Doel en resultaten
Het doel van het Natuurpactproces is om samen met provincies en in afstemming met andere medeoverheden, uitvoeringsorganisatie en maatschappelijke partners te komen tot nieuwe langjarige bestuurlijke afspraken over de inrichting, invulling en financiering van het natuurbeleid in Nederland. Een Natuurpact 2.0 moet de basis leggen voor een effectieve inrichting en invulling van het natuurbeleid in Nederland. Dit vraagt om een aanscherping van de rollen, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verschillende actoren in het natuurdomein. Het vraagt ook om een professionalisering van de samenwerking tussen de verschillende actoren ten aanzien van het bereiken van doelen, doelmatig besteden van middelen en een structurele verantwoordings- en evaluatiecyclus.

Binnen het kader van een Natuurpact 2.0 kunnen inhoudelijke afspraken worden gemaakt over natuurbeheer, uitbreiding van natuurgebieden, herstel van natuur, agrarisch natuurbeheer, beperking van drukfactoren, natuurinclusiviteit en monitoring. Hiermee geven we invulling aan de uitvoering en realisatie van wettelijke doelen, zoals vastgelegd in onder andere de VHR en NHV. Op korte termijn maken we al afspraken over beheervergoedingen voor de komende jaren en over afronding van het Natuurnetwerk Nederland.

[3] Rapport Studiegroep Interbestuurlijke Verhoudingen | Rijksoverheid.nl
[4] Overheden en natuurorganisaties presenteren Bouwsteen Natuur: robuuste natuur als sleutel tot vergunningverlening en een toekomstbestendig Nederland
[5] Aanvullend-bouwsteendocument-agrarisch-natuur-en-landschapsbeheer.pdf

Uitgangspunten voor een goed proces
Rijk en provincies starten met een gezamenlijk procesontwerp voor het Natuurpact 2.0., dat in bestuurlijk overleg wordt verankerd. Het gezamenlijk uitvoeren van een goed proces is cruciaal om te komen tot gedragen en uitvoerbare afspraken. Een aantal ingrediënten is hiervoor van belang:

- Vertrekpunt is om samen te werken vanuit goede interbestuurlijke verhoudingen, zoals beschreven in de Code interbestuurlijke verhoudingen (2023)[6] en het rapport 'Samen bouwen aan resultaten' van de werkgroep interbestuurlijke verhoudingen (2025).[7] We bouwen hierbij onder meer voort op de wederkerige bestuurlijke afspraken die zijn opgesteld in het kader van de NHV.
- Partijen doen mee vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheid, met respect voor de rol en verantwoordelijkheid van andere partijen. Dat vraag om een open houding, transparantie over de verschillende belangen en een duidelijk besluitvormingsproces. Daarbij is het ook van belang om te investeren in de cultuur, houding en werkwijze in de samenwerking als basis voor het daadwerkelijk nakomen van afspraken.
- Om te komen tot uitvoerbare afspraken worden uitvoerende partijen (zoals terreinbeherende organisaties) nauw betrokken bij de ontwikkeling van een Natuurpact 2.0.

De eerste stappen op weg naar een Natuurpact 2.0
Hieronder beschrijven we de eerste processtappen om van start te gaan.

- Het Rijk zal in samenspraak met de provincies een Plan van Aanpak opstellen voor het proces om te komen tot een Natuurpact 2.0 ten aanzien van: te behalen doelen en resultaten; deelproducten en mijlpalen; governance, organisatie en stakeholdermanagement.
- Provincies zullen in samenwerking met het Rijk dit najaar een analyse opstellen over de restopgave van de afspraken uit het Natuurpact uit 2013 en afspraken die sindsdien zijn gemaakt. Specifiek aandachtspunt is een analyse van de afspraak om te komen tot een uitbreiding van het NNN met 80.000 ha. Daarbij moet onderzocht worden in hoeverre de invulling van de restopgave hiervoor onder andere kan worden ingevuld binnen de zoneringsgebieden die worden ingericht rondom Natura 2000-gebieden.

[6] Code Interbestuurlijke Verhoudingen | Rijksoverheid.nl
[7] Rapport Studiegroep Interbestuurlijke Verhoudingen | Rijksoverheid.nl